

XXXII

Краєзнавчі читання

імені
о. Петра Лебединцева

Біла Церква
2016 р.

**Управління культури, національностей та релігій
Київської обласної державної адміністрації**

Білоцерківський краєзнавчий музей

XXXII

Краєзнавчі читання

**імені
о. Петра Лебединцева**

16 червня 2016 р.

**Біла Церква
2016 р.**

УДК 908:372.48

ББК 26.891 (4Укр-2 Біла Церква)

К 78

XXXII Краєзнавчі читання імені о. Петра Лебединцева.

16 червня 2016 р. – Біла Церква, 2016. – 30 с.

Редакційна колегія:

Діденко Л.М., кандидат історичних наук, директор Білоцерківського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України;

Петренко В.В., заступник директора з наукової роботи Білоцерківського краєзнавчого музею;

Чернецький Є.А., кандидат історичних наук, завідувач відділу інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС;

Поплавська С.П., завідувача науково-методичним відділом Білоцерківського краєзнавчого музею.

На обкладинці: Водонапірна башта споруджена в 1929 р.
м Біла Церква, 2015 р. Фото С. Клименка.

ЗМІСТ

I. Оргкомітет	3
II. Журнал "Читань"	4
III. Матеріали	
<i>Володимир Павлюченко.</i> Випадкові знахідки на Пороссі античних і середньовічних артефактів із зооморфними зображеннями	5
<i>Євген Чернецький.</i> Римські провінційні бронзові монети середини I – середини III ст. н. д. на Верхньому і Середньому Пороссі: знахідки з провінції Азія	7
<i>Анатолій Бондар.</i> Мойсей Урицький, випускник Білоцерківської гімназії, один із творців каральної системи більшовизму.....	12
<i>Надія Тряпичина.</i> Старовинні млини на Ротку	15
<i>Олексій Стародуб.</i> Шуховська водонапірна башта у м. Біла Церква	18
<i>Олександр Мартиненко.</i> Наш земляк Михайло Капчинський – кінорежисер та організатор кіновиробництва...	22

Оргкомітет

Загальна рада:

Людмила Діденко, голова, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України, директор музею

Вікторія Петренко, заступник директора музею з наукової роботи

Євген Чернецький, кандидат історичних наук, завідувачий відділом інформаційно-краєзнавчої роботи Білоцерківської міської ЦБС, старший науковий співробітник БКМ

Видавничий комітет:

Людмила Діденко, редактор

Вікторія Петренко, відповідальний за макет

Євген Чернецький, відповідальний за текст

Світлана Поплавська, комп'ютерна верстка та дизайн

Надія Тряніцина

Старовинні млини на Ротку

Невеликий потічок, ліва притока р. Рось, нині носить офіційну назву Протока (стара народна назва – Роток). Його витоки – село Мар'янівка Васильківського району, і далі тече він на південь давнім Перепетовим полем, що з XVI століття ототожнюється з Білоцерківським степом.

Цей степ у давнину був великим пасовиськом для вирощування худоби, а культивування зернових тут мало підпорядкований характер. Ще й досі в Білій Церкві живуть нащадки родин, які займаються тим самим, що й їхні предки – переробкою продуктів тваринництва. Про обробку зернових у Білій Церкві нагадує прізвище Мельників-Мельниченків, давнім осередком проживання яких є куток Мельниківщина на Ротку.

Ранні відомості про білоцерківські млини на Ротку знаходимо в люстрації староств Київського воєводства за 1765 рік:

«Млинів під містом Біла Церква на річці Росі є три: млин за містом на ставку званому *Роток* (Rodok) 1; на ставку званому *Назарів* млин 1 і пороховня; з тих млинів поколесщизни млинової не платять»¹⁰.

Ці ротоцькі млини продовжили своє існування аж до XX ст.

Мешканець вул. Храпачанської Михайло Теофілович Березніцький пригадує, що батьки розповідали про млин на річці Протоці в районі колишньої 10-ї школи – там тепер дерев'яний місток через річечку. Тут Протока тече серед доволі високих берегів і, дійсно, були природні умови для побудови млина. Можемо припустити, що млин був дерев'яний і перестав існувати ще на межі XIX–XX століття.

Про інший млин нагадує назва урочища *Заназарова Гребля*, яку зустрічаємо на карті околиць Білої Церкви 1838 року. Неподалік від нього загата на річці Роток; мабуть, біля неї і був

¹⁰ Люстрация староств Киевского воєводства і повітов. 1765 г. // Архив Юго-Западной России. — Киев, 1905. — Ч. VII. — Т. III. — С. 89–90.

розташований *Назарів став*. Сьогодні немає ні греблі, ні ставу, а побудовані на правому березі річечки багатоповерхівки називають «будинки на болоті»: поруч з ними багністі береги Протоки, що залишилися від колишнього ставу. Там, де була гребля, нині міст на проспекті Князя Володимира (колишня частина вулиці Гризодубової)¹¹.

Спомин про млин на колишньому ставку ще залишився в пам'яті старожилів Ротка.

Так, в 60-х роках ХХ ст. наша садиба Романенків, за тодішньою адресою – вул. Леваневського, № 39, розташовувалася неподалік від Протоки, яка серед тутешнього люду звалась також *річкою*. Пам'ятаю розповіді бабусі Мотрони про те, що колись трохи нижче за течією річки був став, а на ньому – млин. Власником млина був Данило Чернин. Чернини – це вуличне прізвище Юрченків, що походять з с. Чернин під Тарашею.

Василь Ярмоленко, 1915 р.н., пригадує, що дерев'яне приміщення млина стояло на дубових стовпах і було вкрите залізом. В 1920-ті роки там працював мельник Данило Юрченко, згадує його як доброго і розважливого чоловіка. До нього мельником був Андрій Бойко (по-вуличному Гедзь).

Хлопцем Василь частенько бігав до млина, який знаходився десь за 80 м від батьківської садиби, підмітав зерно та дерть, що просипалася з мішків, і годував ними домашню птицю. Млин був зруйнований чи розібраний наприкінці 1920-х років. Василь Ярмоленко пригадує, що залізо з даху якось вітром занесло аж до їхнього будинку.

На початку 1928 року млин Юрченка–Чернина був проданий за борги, про що свідчить наступне оголошення, розміщене в місцевій газеті "Радянська Нива"¹²:

"Судовий виконавець І дільн. Б. Ц. О. Народного Суду, що мешкає по вулиці Базарній № 11, оголошує, що 27-го лютого о

¹¹Трянціцина Н. А. Гарбарі-Романенки. Понад 200 років у Білій Церкві. – Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2015. – С. 9.

¹²Оголошення// Радянська Нива. – 1928. – 23 лют. – № 22 (232). – С. 8.

12 год. дня він переведе продаж з прилюдних торгів майна, яке належить гр. Юрченку Данилові.

Майно знаход. на окол. Роток і складається з 2/3 млина на річці "Брідок" окол. Роток, що складається з одного будинка одноповерхового з одним каменем. Майно для продажу оцінено в 600 карб. на задоволення домагання Бойка та Друшляка В. в сумі 420 карб. по виконавчому листу Нарсуду Іуч. Білоцерківської округи.

Особи, що бажають прийняти участь у торгах, повинні внести 10% оцінки.

Судовий виконавець ГМІК".

Слід додати, що наприкінці XIX ст. орендарем цього млина, ймовірно, був білоцерківський міщанин Мошко Хаїмович Ровинський, що згідно з переписом 1897 року мешкав у передмісті Роток у дерев'яному будинку з покритим залізом дахом¹³. Його садиба розташовувалася на сучасній вулиці Гризодубової.

Третій ротоцький млин відомий в 70-х роках XIX століття як Червоний млин¹⁴. Він був побудований з цегли і мав дах із червоної черепиці. Вціліла частина цього давнього млина до цього часу збереглася на території Рибкомбінату поряд з кутком Мельниківщина.

М. Т. Березніцький згадує розповіді батька про те, що цим млином користувалися мешканці навколишньої округи; млин деякий час працював ще під час Голодомору 1932–1933 рр. і в ці ж роки був закритий. Мельником на той час працював Іван Архипович Черненко. Мало хто з сусідів пам'ятає його прізвище, бо по-вуличному його звали просто Мельником. Його онука – Віра Григорівна Тясмен (у дівочтві Сидоренко) – нині мешкає на вулиці Зінченка. Народилася вона влітку 1933 рр., її зовсім маленькою мати залишала в садку на старшого братика, а сама бігала до батька за пайком на Олександрію. Тобто, на той час Червоний млин вже не працював, і Іван Черненко ходив на роботу на Олександрію, де розташовувався так званий млин Голубояра (нині це початок вулиці Річної).

¹³ Держархів Київської обл. – Ф. 384. – Оп. 5. – Спр. 223. – Арк. 131зв. – 132.

¹⁴ Перерва В. С. Православне Надросся у XIX столітті. – Біла Церква: Видавець О. В. Пшонківський, 2004. – С. 116.